

sokoldalúságáról csak halvány képet adhattak e sorok. Mindkettő egy csöndes szívós harc emléke, amelynek nemcsak fájdalmas, de

felemelő mozzanatai is vannak, amelyek minden idők magyarja számára tanulságokkal szolgálnak.

SÁNDOR ISTVÁN.

Mile Budak, a horvát ujjászületés írója.

Mikor 1938-ban a legnagyobb és legrégebb horvát kultúregyesület, a *Matica Hrvatska* kiadásában Mile Budaknak, a már jónévű írónak „Ognjiste“ („Tűzhely“) című hatalmas, majdnem 900 oldalas parasztrehányt a könyvpiacra megjelent, a közönség nagy része azonnal felfigyelt az új, friss és tiszta hangra, és megérezte az ősi, szinte mitológikus szemléletmódnak a sorokból áradó varázsát. A második kiadás után az ujjongó kritikusok már úgy írtak róla, mint a legjobb modern horvát regényről, mely mint a likai parasztság hősi életének szinte eposzi színvonalú bemutatása, a hamisítatlan és romlatlan horvát lélek egyik legszebb, klasszikus megnyilatkozása. Az ezután következő könyvnapok alkalmával a zágrábi rádióban és a vidéki városokban külön előadások keretében méltatták a nagy művet: az új, önálló Horvátország pedig, az idej, 1941-es őszi színházi évadot a maga teljességében a nemzeti ujjászületés gondolatának szentelve, elsősorban is A. Sztarcsevicsnek, — „a haza atyjá“-nak — „Falusi prófétá“-ját és M. Budak „Ognjiste“-jét óhajtotta drámai feldolgozásban színre hozni. A munkát 1941-ben november közepén mutatták be a zágrábi színházban fényes külsőségek között, az egész horvát kormány jelenlétében, amelynek maga Budak is

tagja volt. (Nemrég berlini nagykövetté nevezték ki).

Hogy e páratlan sikert, a közönség elragadtatásának okait teljesen megértsük, ismernünk kell a világháború utáni horvát-ság lelkiállapotát, melyet a Jugoszláviában dúló politikai és társadalmi ellentétek, és az egyre súlyosbodó gazdasági és szellemi válságok igen érzékennyé és ingerlékennyé tettek. Ebben a feszült és bizonytalan légkörben, a többiek közül kiemelkedve, a leghatározottabb és legöntudatosabb horvát álláspontot Budak képviselte, akinek kérérelhetetlen őszinteségű és tragikus alaphangú regényeiben és elbeszéléseiben kétségtelenül a mai és a régi horvát-ság legjellegzetesebb problémáival találkozunk.

Puritán és feddhetetlen egyéniségével, megingathatatlan és fanatikus hitével ő volt az igazi szellemi vezére annak a harcias, nacionalista ifjúságnak és politikai csoportnak, mely az önálló Horvátország híveit egyesítette magában. Jugoszlávia széthullása után az új horvát államfő, A. Pavelics doglavnik, azonnal maga mellé vette munkatársnak, s a kultuszárca élére állította. Így ezekben az időkben, annak az érdekes jelenségnek lehettünk tanúi, hogy szomszédainknál a szellemi élet központi, politikai irányítója egyúttal egyik legnagyobb regényírójuk volt.

Az „Ognjiste“ íróját az ifjúság már régóta ösztönösen szívébe zárta, s bár politikai ellenfelei élesen támadták, barátságos, joviális képe mindenütt ott diszelgett a diákszobák falain. A vidékről a fővárosba került egyetemi hallgató számára a legnagyobb kitüntést jelentette, ha Budak valamilyik bizalmasának (rendesen Marko Csovics-nak, a rajongó, fiatal kritikusként) társaságában átléphetette a nagy író küszöbét, ahonnan sosem távozott jó szó vagy segítség nélkül. Mint kultuszminiszter hatalmas agitációs tevékenységet fejt ki. Harcos apostolként hazájának különböző vidékeit járva, lelkes. szónoklataival és tüzes kritikáival egyrészt a régi horvát bűnöket ostorozza, másrészt az új, szebb és tökéletesebb Horvátország képét varázsolja hallgatóságának lelki szeméi elé. Ez az elrejtett, lelki Horvátország szerint az egyszerű és becsületes emberek szívében, a falu tisztaságában, az ősi tűzhelyek hagyományaihoz való ragaszkodásban, a természet szeretetében él. Ezért hazájának felemelkedését elsősorban nem a gazdasági átalakulástól, hanem népének *szellemi és erkölcsi újjászületésétől várja.*

Budak, mint az „Ognjiste“ IV. kötetének végén közölt életrajzában mondja, a régi híres katonai határőrvidéken, a likai Sv. Rok faluban született, 1889. aug. 30.-án. (Ez a kopár, küzdelmes élettel élő vármegye, mely a zordon és fenséges Velebiten túl a dalmát tengerparthoz vezet, sok érdekes horvát egyéniség szükebb hazája, s A. Pavelics és a Kvaternik család is innen származik.) Mint egyszerű parasztcsalád gyermeke, a kinek ősei közt híres granicsárokat is találunk, sok megpróbáltatáson ment keresztül, míg iskoláit

elvégezte. Apja 16 éves korában nősült, míg édesanyja ugyanakkor 17 éves volt. Atyját még születése előtt elvesztette. Sok testvére közül a legidősebb, Joso, mint pénzügyőr egy Tirolból odaszármazó német család leányát vette el. Milet hozzájuk küldik német szóra, azonban a honvágy és társainak a gúnyolódása, akiknek szemében ő csak amolyan „Likaner“, tovább űzik. Bátyja támogatásával Szarajevoba kerül a gimnáziumba. Itt megismerkedik a Monarchia „németjeivel, csehjeivel, lengyeleivel és zsidáival“, akik között furcsa hazai viseletével olyan, „mint a fehér holló.“ 1910-ben maturált, majd a zágrábi egyetem hallgatója lett. Mint földrajz- és történelemszakos bölcsész, majd jogász, ott is mindég öntudatos horvát hazafinak mutatkozott. Kézdő író korában többször használta a „Milivoj Velebitski“ és „Jerolim Dalmata“ álnevet, mellyel szükebb hazájához való ragaszkodását és lelki hovatartozását akarta kifejezni. Az önkéntes évek után a háborúba is belesodródik, megsebesül s szerb hadifogságba esik. Ugy látszik, a szerbektől való rossz véleménye itt kezdett kialakulni. Gyalog végighurcolják Macedónián és Albánián, majd Olaszországba is eljut, ahonnan 1919-ben kerül haza. Még előzőleg 1913-ban meg nősül, s mint végzett jogász ügyvédségre adja magát. A hadifogságon kívül külföldön nem járt. Politikával már régen foglalkozik, s nézetei miatt börtönbüntetést is kellett szenvednie. Felesége állítólag politikai gyilkosság áldozata lett. Gyermekekorának sok érdekes és vonzó alakját, hányatott életének sok keserű tapasztalatát örököltette meg irodalmi műveiben.

Verselni igen korán kezdett. 1910-ben már a „*Mlada Hrvatska*” folyóirat munkatársa, majd szerkesztője. Később más folyóiratok is közölték írásait, melyek aztán a háború kitörésekor megszűntek. A szerb hadifogságban írt feljegyzéseit a cenzura miatt nem közölhette, s hosszú éveken át alig jelent meg írása. Végre 1930-ban a Matica Hrvatska „*Pod gorom*” címen kiadta likai elbeszélésgyűjteményét, mely után sorban következtek nagyobb írásai: a „*Raszpetye*” (1931) és a „*Na ponořima*” (1932) c. regényei, majd 1933-ban az „*Opanci dida Vidurine*” novelláskötete. Az „*Ognjiste*” 1938-ban jelent meg. Ekkor azonban már készen álltak ama műveinek kéziratái is, melyek a politikai viszonyok miatt csak később, az utolsó három évben, kerülhettek kiadásra: a „*Szan o štrétyi*”, a „*Direktor Krizsanics*” és a „*Raszcvjetana tresnja*” c. regényei, valamint a „*Na Veliki Petak*” novelláskötete. Ez idő alatt munkatársa volt a „*Hrvatska Revija*”, a „*Knjizsevnik*”, az „*Evolucija*” és a „*Hrvatska Smotra*” folyóiratoknak.

Budak ezen írásai élénken viszatükrözik a horvát szellemi életet a háború után.

Műveinek s egész életfelfogásának megértéséhez szükségesnek tartom, hogy legalább vázlatosan rámutassak a világháború utáni horvátság legfontosabb problémáira és különböző szellemi hadálásaira, ahogy azokat tárgyilagosan, a különböző világnézetű írók műveiből megismertük.

„Az isteni gondviselés a Drina folyó mentén világot határolt el. A Drina folyónál ér véget a katolikus Egyház hatalma, s ez egyúttal a határ Kelet és Nyugat között, — mondta nemrég Budak,

egy Károlyvárosban tartott beszédében. — Mi mindég méltó granicsárok voltunk, s ezért tüntettek ki minket a „kereszténység védőbástyái” elnevezéssel. A mi szerb pravoszlávaink az orosz anyában bíznak, ahonnan valami szent pravoszláv kommunizmust várnak. Ezzel szemben az usztasa mozgalom a kereszténységen épül fel, s le fog számolni a bolsevizmussal.” Budak ugyanekkor élesen támadta Macseket is és a vezetése alatt állott parasztpártot, mert ez szerinte a horvát népet Belgrád szolgáivá tette.

A jugoszláv uralom alatt a horvátság egy része, a délszláv testvériség nevében, alkalmazkodott a győzőhöz és az általa teremtett új helyzethez, s gazdaságilag elég jól elhelyezkedve, lelkiileg is hozzáidomult az új légkörhöz. Ki érdekből, ki meggyőződésből vagy politikai szükségszerűségből egyességre lépett a hatalomra jutott szerbekkel. Ez utóbbiak azok, akikről M. Csovics, Budak egyik legmeggyőződésebb híve azt írja, hogy hamis szájukkal állandóan „parasztállamról és demokráciáról szavalnak”, ennek az érdekeit védik, közben pedig kifosztják a parasztok testét, lelkét, földjeivel, erdeivel, véres verejtékével üzletet kötnek, és „hatalmas orgiákat rendeznek a nemzet ellenségeivel, annak a népnek a hóhéraival, amelynek a nevében beszélnek.” (Hrvatska Revija, 1940. 3. sz. 155. l.).

Más elbírálás alá esnek azok a jószándékú horvát hazafiak, akik mint a horvát-szerb együttműködés meggyőződéses hívei s a régi délszláv-illir ideálok hirdetői, nem voltak hajlandók arra, hogy idegen hatalmakra támaszkodva a szerbek ellen szövetkezzenek. Ezek a horvát girondisták, a kis-

demokráciák elveit hangoztatva, s külpolitikailag az olasz-német balkáni törekvésekkel élesen szembehelyezkedve, kitarítottak ugyan horvátságuk mellett, de népük gazdasági és politikai jogait, szellemi szabadságát és kulturális vezetőszerpét a jugoszláv állam keretén belül, békés és alkotmányos úton remélték kivívni.

Ezzel a részben kompromisszumos, részben meggyőződéses „baloldali” Horvátországgal szemben világnézetileg és politikailag minden közösséget megtagadott az a szélsőséges, „jobboldali” nacionalista csoport, mely főleg az ifjúság áldozatkészségére és fanatizmusára támaszkodva, s a horvátság minden bajáért a szerbeket okolva, a legszélsőségesebb harcot hirdette Belgrád és a nagyszerb „Srbi svi i svuda” gondolat ellen. Ezért közülük sokan börtönbe kerültek vagy az emigrációba kényszerültek. Szellemileg és politikailag a régi, hagyományos (és a magyarokkal is szembenálló) Sztarcevic-féle „nagyhorvát” eszme hívei, s Párizs és London helyett egyrészt a fasiszta Rómára, másrészt a nemzetiszocialista Berlinre alapították terveiket, onnan remélve Jugoszlávia megsemmisítését, s utána az összes horvátlakta területeknek (Horvát-Szlavonországnak, Bosznia-Hercegovinának és Dalmáciának) egyetlen önálló horvát államban való egyesítését.

Ebben a szembenállásban, melyben mind a két fél a maga igazát vitatta, s a másikat árulással vádolta, a polgárság, miután első sorban a maga érdekeit akarta biztosítani, a két szélsőség között helyezkedett el, s a sorstól várta a döntést. Mile Budak nem habozott: megalkuvás nélkül a „jobboldali” Horvátország élére állt.

Főbb műveiben egyrészt a világháború utáni egészségtelen és „negatív” Horvátországot állította pelengérré („Direktor Krizsanics”, „Raszcvjetana tresnja”, stb.), másrészt pedig az új és mégis ősi Horvátország szellemi alapjait rakta le („Ognjiste”).

Regényeiben és elbeszéléseiben nem annyira a külső eseményeken, mint inkább a jellem- és lélekrajzon, az erkölcsi problémákon, az érzelmi elemen, a társadalom- és környezetábrázoláson van a hangsúly, s így ismertetésünkben mi is ezekre szorítokunk.

Társadalomkritikájának alapja az a megállapítás, hogy a mai társadalom romlott és igazságtalan. Az emberek hamis és természetellenes életet élnek benne, s éppen ezért boldogtalanok. A romlás okát főleg abban látja, hogy a Pénz és az Erőszak által a mai világban nem a dolgok természetes, isteni Rendje, nem az erkölcsi és szellemi értékek, nem a munkateljesítmény igazságos Hierarchiája, hanem a hamis értékek és a látszatok, az élvezetvágy és az anyag Anarchiája, vagyis a Khaosz uralkodik. Ugyanez áll az államok egymásközi viszonyára is, melyben igen gyakran a durva és műveletlen népek uralkodnak a finomabb és műveltebb nemzetek fölött, mint ahogy azt szerinte a horvát-szerb együttélés is példázza. Ezért semmiféle formában nem akar a szerbekkel elvegyülni, s a materiális délszláv vérokonossággal szemben, melyet ő egyébként is megtagad, a két nép lelkének különbözőségére utal. A romlottság igazi színhelye a város, ahol a fogalmakat összekeverik és meghamisítják, a jó és a rossz, az erkölcs és az erkölcstelenség határai elmosódnak és

semmit sem neveznek nevén. Benne a legtöbb ember nem az értékének és munkájának megfelelő helyet foglalja el, hanem hamis cégért hord a homlokán, mint direktor Krizsanics, aki önző és szívtelen pénzember, közben pedig büszkén és önérzetesen viseli a társadalom által néki adományozott „hazafi és jótévő“ díszes címét. Ebben a züllött, idegen szellemű társadalomban az emberek csak felemberek, megalkuvó, vágyaiktól és látszat-érdekeiktől rángatott bábok vagy öntudatos gonosztevők, akiknek istenük a pénz, az üzlet és a haszon. Sekélyes életükből hiányzik az igazi, felemelő szenvedély, a szeretet, a jóság és az önfeláldozás tisztító tüze s ezért pusztulásra vannak ítélve.

A „Direktor Krizsanics“ főhőse mint egyszerű parasztfiú kerül a városba, s inasként kezdi el karrierjét. Gazdájának felesége körül legyeskedve, hamar megszerzi magának kegyeit. Nem érzelem vezeti, hanem egyszerűen érvényesülni akar, s ezért hajlong, alázatoskodik, és — előbbre jut. Gazdája halála után elveszi az idős, gazdag özvegyasszonyt, akitől idővel hatalmas vagyont örököl. Most már nyitva áll előtte az út a Pénz és a Hatalom dicsősége felé, mely a képviselőséget és különböző bankok igazgatóságát is megszerzi számára. Ha kell, kegyetlen, ha kell, ájtatos és jámbor. A nép előtt, mint annak barátja, hatalmas szónoklatokat tart, közben pedig mindenkin keresztülgázol s elpusztítja azt, aki útjában áll. A végén, mikor leleplezik gazemberségeit, minden összedül fölötte, s a hatalmas „közéleti férfi“ nyomorult halállal fejezi be életét. Körülötte az egész légkör rothadt, a szociális igaz-

ságtalanságok fertőjét lehel. Ő maga a rossz megtestesítője, az irgalmatlan könyökember, akinek élete csupa számítás és mohóság, eszeveszett tánc az aranyborjú körül. Ő a „horvát Harpagon“, mint a regény egyik kritikusa mondja, az emberi természet megcsúfolása, akit semmi sem indít részvétre, aki a harctéren szívtelenül nézi katonáinak szenvedéseit, s ha kell üzletet köt az ellenséggel, erényt csinál a bűnből és minden dicsőséget zsebrerak.

Erről a könyvről nem a művészet mértékeivel kell ítélkeznünk, mert egy célja van: erkölcsi felháborodást kelteni és fellázítani.

A „Raszcvjetana tresnja“ („Kivirágzott cseresznyefa“) más oldalról mutatja be ezt a társadalmat, s a Bojanics házaspár, Dragan és Zlata tragédiáján keresztül azt példázza, mint teszi tönkre a város az odavetődő egyszerű, naiv és védtelen falusi embert. A háború utáni Zágrábban játszódik ez a nehéz gondolatokkal terhes, és kissé vontatott menetű regény, melyben a társadalom intézményesített hibái kerülnek előtérbe: a közös önzés, a házasság tökéletlensége, a jogszolgáltatás igazságtalanságai, a bűn és bűnhődés aránytalansága, a zsidóság kiváltságos helyzete, stb.

A szlavóniai Bojanics és a líkai Blazsevics különböző okokból otthagyják a falut, és a városban keresnek boldogulást. Itt sok tragikus csalódáson mennek keresztül, míg felismerik, mily végzetes tévedés és bűn volt otthagyni a falut, amely jobb és nemesebb, mint a szívtelen város. Blazsevics, az erősebb és egészségesebb paraszt, aki lélekben tulajdonképpen sohasem szakadt el teljesen a falutól, még idejében ki tudja szakítani magát a végzetes környe-

zethől s belső sugalatának engedve, gyermekkori emlékeivel a szívében visszatér falujába, a Velebit lábaihoz, hogy mindenki számára a nagy és optimista igazságot hirdesse: „Vissza a faluhoz!” Dragan ellenben feleségével Zlatával együtt végigszenvedi a züllés minden kálváriáját, de már nincs ereje ahhoz, hogy új életet kezdjen. Zlata egyike az író legfinomabban megrajzolt nőalakjainak, aki még a mélységben is a szeretet légkörét árasztja maga körül, s aki még a bűn fertőjéből is, szenvedései által megtisztult lélekkel kerül ki. Alapvető tévedése és sorsának kisiklása ott kezdődött, mikor természetellenesen feleségül ment ahhoz az emberhez, aki nem volt hozzávaló. A megrögzött gonoszságot, amely minden tisztát bessenyez, Dujmovics képviseli, ez a hűtlen, ellenszenves lakájtípus, aki inkább állat, mint ember, maga az érzéketlen és könyörtelen destrukció.

Budak ezekben a regényekben, és más írásaiban is, melyeket itt nem ismertethetünk, kegyetlen, de őszinte tükröt tart népének szemei elé, hogy felemelje tiltó szavát: eddig és ne tovább! Aztán kézenfogja az olvasót és elvezeti ahhoz a Horvátországhoz, ahhoz az életformához, melyben az emberek egyszerűen, boldogan és természetesen élnek: az ősi, falusi tűzhelyhez, az „Ognjiste”-hez.

Benne a Jó és Rossz szembenállását szinte Jókai-szerű élességgel és színes jellemfestéssel érzékelteti. Az ő likai parasztjai, — ezek az egyszerűségükben is szinte emberfeletti, mitológiai méretű alakok, akik ott élnek a sziklás Velebit tövében, úgyszólván az Isten szabad ege alatt, távol a modern kultúrától, verejtékezve és küzdve a természet mostohasága

ellen, viaskodva betegséggel, halállal, saját vágyaikkal és szenvedélyükkel, — nem egyszerű, materiális jelenségek, hanem a legősibb életérzések és ösztönök hordozói, a bibliai példabeszédek és drámák megtestesítői. A legboldogabb fényt a tűzhely, a gyerekek és a család örök élete jelenti számukra, s ezeket a legfinomabb érzelmekkel veszik körül. Katolicizmusuk élő valóság, naiv és megdönthetetlen hit és megnyugvás, mely az élet legnehezebb válságain is keresztülsegíti őket. Téli estéken családi tűzhelyeik körül az ősök szellemei is ott járnak. Intelmeikkel és sugalmaikkal részt vesznek életükben s Isten segítségével megóvják az ősi ott-hont, a „zadruga”-t a pusztulástól. A fény és sötétség harcában egész emberek ők, s akár jók, akár rosszak, akár szeretnek, akár gyűlölnék: egész emberségüket beleadják.

A regény a világháború előtti években kezdődik s Sv. Rok falu cselekményének színhelye. Központjában a falu két legtekintélyesebb törzscsaládjá és házközössége, Lukan és Blázsics „zadruga”-ja áll. A falu igazi, legjobbénjét Lukan és a hozzá hasonló rokonlelkek, Anica, Zekan, Maria, Manda, Mitya, Joso, stb. fejezik ki, míg velük szemben az Amerikából visszatért és az idegen kultúra által megrontott Blázsics az érzéki szenvedély, a rontás és rombolás, a hitetlenség, gúny és az ősi életformáktól való elrugaszkodás mefisztoi szellemét képviseli. Blázsics önkénytelenül gyűlöli és meg akarja alázni Lukant, mert érzi ennek tisztaságát, erejét és erkölcsi fölényét. Lukan erejének tudatában mindég kitér Blázsics elöl, de érzi, hogy „útjuk folyton keresztezi egymást.”

Mindegyikük másnak örül, más gerjeszti őket haragra, másfajta emberekkel barátkoznak. Lukan, az öregek szerint, olyan mint a jó, fekete föld: mennél jobban beleszánt az élet, annál hálásabb, adakozóbb és termékenyebb. Blázsics viszont szereti a kerülő utakat, a csalást; durva és szívtelen családjával szemben. Ezt a lapangó ellentétet önkénytelenül, ártatlanul és a végzet hatalmánál fogva a vidék leggyönyörűbb lánya és legideálisabb nőalakja, Anera lobbantja tragikus, nyílt ellenségeskedéssé. Ez a falusi királynő Blázsics fiának, Mityának szerelmese, aki a katonáskodás után feleségül is akarja venni. Viszont a tragikus végzet úgy hozza magával, hogy előzőleg Blázsics maga is beleszeret a lányba, minden gondolata körülötte forog. Vad szenvedélye miatt nem egyezik bele fia házasságába s inkább kitagadja a zadrugából. Az eseményekbe a háború is beleszól, Mitya megsebesül és orosz fogságban meghal. Anera kimondhatatlan fájdalommal és asszonyi gyöngédséggel várja férjének visszatérését, de végül ő is belátja, hogy minden hiába. Közben Lukan felesége, Anica is meghal s a két nemes, árva lélek, Lukan és Anera, a legmélyebb részvétellel szívében, egymásra talál. Blázsicsot a féltékenység és a düh még jobban elvakítja, s most már tudatosan romlásukra tör. Anera halála után Lukan is tönkreteszi, de ő sem kerülheti el végzetét, mert Lukan ökle halálra sújtja. „Mindenható, bocsásd meg nekem, mert Te tudod, hogy nem tehettem másképp! És áldd meg a tűzhelyemet!“ — sóhajtja Lukan a halálos csapás után és elindul a Velebit felé. Ezzel a dráma beteljesedett.

Ezek köré az események köré, melyeket a szerző likai tájszólásban írt párbeszédekkel élénkít, számtalan megkapó lírai epizód fűződik s az ember sokáig nem felejt el ezt a „*lelki tájat*“, ahol A. Bonifacsics szerint „az emberek úgy élnek, ahogy éreznek, rendben és tisztességben, kiirtva a gazt a földekről, a farkast az erdőkből és a rendetlenséget a ház körül.“

Budak mint miniszter magas méltóságában is úgy élt és sáfárkodott, mint ezek az egyszerű likai parasztok: az egész nemzetet egyetlen hatalmas „zadruга“-nak tekinti, melyet a következő nemzedéknek és egyben a történelemnek is rendben és tisztességben kell átadnia. Ezért az új horvát állam legfontosabb rendeletei, melyekben igen fontos szerepe van, az erkölcsi újjászületés szolgálatában állnak: le akarják nyesni a pénz és a tőke túlkapásait, mindenkit becsületes munkára akarnak kényszeríteni, ki akarják irtani a részegséget, megtiltják a kivándorlást, felülvizsgálják a jugoszláv uralom alatt szerzett vagyonekat, szigorúan megtorolnak minden erkölcstelenséget és rombolást, hogy megszüntessenek minden rendetlenséget a horvát-ság házatáján. Az ellenszegülő szerbeket és elvtársaikat, mint a farkasokat üldözik s a nemzet testéből és lelkéből minden idegen elemet ki akarnak küszöbölni. A nyelv tisztaságának védelmére hozott rendelet kimondja, hogy „ez az általános közjónak egyik részét alkotja, melyet senki sem ronthat el.“

A rendcsinálás és tisztogatás munkája közben ma kétségtelesen tragikus testvérharcban áll a horvát nemzet s Budak az élen valószínűleg sebeket oszt és sebe-

ket kap. Bármint is vélekedjünk azonban innen távolról politikai szerepléséről, írásművei alapján kétségtelenül megállapíthatjuk, hogy maga a horvát szellemi élet legértékesebb és legkiválóbb alak-

jai közé tartozik, „Ognjiste“-je pedig korunk legszebb írói alkotásai és legmélyebb emberi dokumentumai között foglal helyet.

VÁNDOR GYULA.